

Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет

**ІННОВАТИКА
У ВИХОВАННІ**

Збірник наукових праць

Випуск 1

Засновано у 2015 році

Рівне – 2015

УДК 37 : 005.591.6

I - 66

ББК 74.200

Інноватика у вихованні : зб. наук. пр. Вип. 1 / упоряд. О. Б. Петренко ; ред. кол. : О. Б. Петренко, Н. М. Гринькова, Т. С. Ціпан та ін. – Рівне : РДГУ, 2015. – 288 с.

До збірника увійшли наукові праці, здійснені у галузі теорії і методики виховання. Статті спрямовані на багатоаспектне висвітлення основних напрямів, сучасних підходів до змісту, форм і технологій виховного процесу, починаючи від дошкілля і завершуючи вищою школою.

Редакційна колегія:

Головний редактор: **Петренко Оксана Борисівна**, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету;

Заступники головного редактора: **Гринькова Надія Михайлівна**, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету;

Відповідальний секретар: **Ціпан Тетяна Степанівна**, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету.

Члени редакційної ради:

Сухомлинська О. В., доктор педагогічних наук, професор, академік НАПН України, Академік-секретар Відділення загальної педагогіки та філософії освіти НАПН України;

Бех І. Д., доктор психологічних наук, професор, академік НАПН України, директор Інституту проблем виховання НАПН України;

Пустовіт Г. П., доктор педагогічних наук, професор, Вчений секретар Відділення загальної педагогіки та філософії освіти НАПН України;

Павелків Р. В., доктор психологічних наук, професор, проректор з науково-педагогічної та навчально-методичної роботи, завідувач кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету;

Коберник О. М., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та методики трудового і професійного навчання, директор Інституту природничо-математичної та технологічної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Лобода С. М., доктор педагогічних наук, професор, доктор габілітований, професор звичайний Вищої школи інформатики і прикладних наук (м. Лодзь, Республіка Польща).

Члени редколегії:

Безкоровайна О. В., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри методики викладання іноземних мов Рівненського державного гуманітарного університету;

Вербець В. В., доктор педагогічних наук, професор, декан художньо-педагогічного факультету Рівненського державного гуманітарного університету;

Войтович І. С., доктор педагогічних наук, професор кафедри інформаційно-комунікаційних технологій та інформаційних засобів навчання Рівненського державного гуманітарного університету;

Лісова С. В., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та методики професійної освіти Рівненського державного гуманітарного університету;

Литвиненко С. А., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри практичної психології та психотерапії Рівненського державного гуманітарного університету;

Карпенчук С. Г., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету;

Поніманська Т. І., кандидат педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки і психології (дошкільної і корекційної), проректор з наукової роботи Рівненського державного гуманітарного університету;

Федеяєва В. Л., доктор педагогічних наук, професор, проректор з наукової роботи Херсонського державного університету;

Шугаєва Л. М., доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії Рівненського державного гуманітарного університету;

Ящук І. П., доктор педагогічних наук, професор, декан факультету початкової освіти та філології Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії;

Бісовецька Л. А. кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики виховання РДГУ;

Дупак Н. В., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики виховання РДГУ.

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації КВ № 21161-10961Р.

Упорядники: проф. **Петренко О.Б.**, доц. **Ціпан Т.С.**

Науково-бібліографічне редагування: **наукова бібліотека РДГУ**

Рецензент: **Пустовіт Г.П.** - доктор педагогічних наук, професор, вчений секретар Відділення загальної педагогіки та філософії освіти НАПН України

Друкується за рішенням Вченої ради РДГУ (протокол №9 від 24 квітня 2015 р.)

Редакційна колегія не завжди поділяє точку зору авторів.

ЗМІСТ

Передмова	6
Бех І.Д. Особистість у контексті орієнтирів розвивального виховання	7
Пустовіт Г.П. Теоретико-прикладні складові інноваційного розвитку системи позашкільної освіти і виховання	14
Павелків Р.В. Структура, зміст та детермінанти морального розвитку особистості: ретроспекція та перспективи	24
Петренко О.Б. Інноватика у вихованні: засадничі положення	38
Карпенчук С.Г. Мета виховання як соціально-педагогічна стратегія	48
Криstopчук Т.Є. Особливості формування готовності вчителя до здійснення педагогічної діяльності та виховання учнів у країнах західної Європи	59
Лісова С.В. Проектування інноваційних педагогічних систем підготовки фахівців у галузі технологічної та професійної освіти	70
Литвиненко С.А., Кіт Н.В. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до естетичного виховання молодших школярів у процесі педагогічної практики: рефлексивний підхід	78
Баліка Л.М. Екстраполяція досвіду роботи шкільної бібліотеки у процесі розвитку інтересу до читання	86
Бісовецька Л.А. Українські мультфільми як засіб морального виховання дітей	93
Бричок С.Б., Павелків О.М. Роль психолого-педагогічної діагностики у проектуванні виховної діяльності педагога	103
Гринькова Н. Формування моральної вихованості молодших школярів: теоретичний та практичний аспекти	111
Дупак Н.В. Інноваційна діяльність як складова професійної компетентності майбутнього вчителя	119
Кособуцька Г.П. Організаційно-педагогічні умови національно-патріотичного виховання підлітків у позакласній роботі	127
Сергеєва Н.В. Соціально-психологічний аналіз проблеми ціннісно-орієнтованої активності молодших підлітків	139
Сойчук Р.Л. До проблеми сутності національного самоствердження особистості	147
Стельмашук Ж.Г. Екстраполяція досвіду виховання дисциплінованості учнів вітчизняних шкіл в умовах роздільного навчання (1943-1954 рр.) у сучасну систему освіти і виховання	157
Ціпан Т.С. Сюжетно-рольові ігри як засіб громадянського виховання	170

Доробки молодих науковців

Беднарська А.А. Педагогічні ідеї В. О. Сухомлинського щодо естетичного виховання: актуалізація досвіду	181
Вознюк М.О. Організація превентивного виховання в загальноосвітній школі: управлінський аспект	186
Єрмейчук В.І. Розвиток В. О. Сухомлинським індивідуалізованого підходу до важких дітей	192
Зінченко А.В. Морально-ціннісні орієнтації як умова формування гуманістичного спілкування молодших школярів	198
Зубок О.В. Засади розвитку креативних здібностей школярів	205
Карпович Ю.В. Психолого-педагогічні особливості виховання дисциплінованості учнів молодшого шкільного віку	212
Кличко А.О. Теоретичні основи виховання національної гідності молодших школярів у позаурочній діяльності	221
Кондратюк К.С. Проблема національного виховання учнівської молоді у педагогічних дослідженнях класиків української педагогіки	229
Конончук Д.В. Виховання у молодших школярів ціннісного ставлення до природи в позаурочний час	235
Корпан І.В. Обґрунтування та змістова характеристика готовності майбутніх вчителів початкової школи до роботи з інтелектуально обдарованими учнями	241
Марієн Ю.С. Зміст та особливості формування професійної компетентності майбутніх учителів початкових класів у процесі педагогічної практики	247
Мацько О.В. Виховне середовище як засіб формування культури здоров'я у молодших школярів	253
Нікітчук А.О. Вікові аспекти громадського виховання учнів молодшого шкільного віку	259
Полюхович М.І. Проблема формування національної самосвідомості учнів молодшого шкільного віку в науковому дискурсі	265
Сінокоп О.В. Формування гуманістичних цінностей у майбутніх вчителів початкових класів	274
Якимець М.Г. Проблема підготовки майбутніх учителів початкових класів до організації художньої творчості учнів	281
Відомості про авторів	287

А. В. Зінченко

МОРАЛЬНО-ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ ЯК УМОВА ФОРМУВАННЯ ГУМАНІСТИЧНОГО СПІЛКУВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Анотація. У статті розглядаються погляди відомих педагогів і психологів щодо формування гуманістичних взаємин молодших школярів. Обґрунтовується роль гуманістичного виховання в процесі навчання і розвитку особистості учня. Висвітлюються особливості вироблення морально-ціннісних орієнтацій у молодших школярів та їх місце у формуванні гуманістичного спілкування учнів. Показано важливість введення правил культурної поведінки в школі та педагогічні умови для їх реалізації. Також у статті виявлено роль авторитету і позитивного прикладу педагога у процесі гуманістичного виховання молодших школярів.

Ключові слова: морально-ціннісні орієнтації, гуманістичне спілкування, гуманістичне виховання, молодші школярі.

Постановка проблеми. Проблема формування гуманістичного спілкування в молодших школярів і гуманістичного виховання в цілому постає однією з найважливіших у вітчизняному суспільстві. Адже в наш час в умовах ринкових відносин в одній частині молоді відсутні стійкі морально-ціннісні орієнтації, в іншій – істотно змінилися. У зв'язку з цим формування з дитячого віку ціннісних орієнтацій як фактора й умови гуманістичних відносин, гуманістичного спілкування є першочерговим завданням сім'ї і школи.

Тому для нас важливо мати чітке уявлення про систему цінностей, яка повинна бути сформована в школярів, щоб вони будували своє спілкування з іншими людьми на гуманному рівні.

Аналіз останніх досліджень з проблеми. Аналіз сучасної наукової психолого-педагогічної літератури щодо проблеми гуманістичного виховання молодого покоління засвідчує, що вивчення різноманітних параметрів морально-ціннісних орієнтацій молоді проводилося значною кількістю науковців. Сутність та структура моральних цінностей у сучасній вітчизняній системі виховання обґрунтовані в роботах Т. Г. Аболіної, О. І. Вишневського, М. Ю. Красовицького, О. В. Сухомлинської. Концептуальні засади виховання гуманістичних цінностей учнів сформульовано І. Д. Бехом, Н. І. Ганнусенко, К. І. Черною. Також проблему гуманізації середньої освіти в Україні, виховання гуманістичних почуттів і відносин у дітей досліджували Г. О. Балл, С. М. Вдович, С. У. Гончаренко, В. К. Котирло, О. В. Киричук, І. В. Киреева, С. Є. Кулачківська, Ю. І. Мальований, І. М. Найдъонов, О. М. Столяренко, В. Д. Штифуракі та ін.

Мета статті: проаналізувати досвід роботи провідних педагогів з формування гуманістичних взаємин молодших школярів та обґрунтувати методи удосконалення гуманістичного спілкування учнів на основі вироблення у них морально-ціннісних орієнтацій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відомо, що гуманістичні відносини між молодшими школярами є запорукою їх сприятливого навчання, благополучного всебічного розвитку. Видатні педагоги завжди наполягали на формуванні гуманістичних взаємин між школярами і вважали їх основою міцного, згуртованого учнівського колективу.

Академік І. Д. Бех писав, що «гуманність – це надхарактеристика особистості, яка акумулює комплекс якостей, що характеризують ціннісне ставлення людини до людини (ставлення до неї як до найвищої цінності, як до мети, а не засобу), повага її прав і свобод» [4, с. 11].

У своїй відомій роботі «Серце віддаю дітям» В. О. Сухомлинський стверджував, що «сила колективу починається з того, що є в кожній окремій людині, які духовні багатства має

кожна людина, що вона приносить у колектив, що дає іншим, що від нього беруть люди» [9, с. 142]. Також він писав: «У виховній роботі було багато спеціально створених, передбачених, «побудованих» людських відносин, що мали своєю метою затвердити в душах вихованців повагу до людини як до вищої цінності, щоб з дитинства людина була другом, товаришем, братом для іншої людини» [9, с. 245].

Проте гуманістичні відносини неможливі без розвинутого розуміння і переживання цінності природи, людства, накопиченої ним культури, цінності всього нашого світу.

Вчинки людей мають визначену моральну значущість тому, що вони впливають на громадське життя, зачіпають інтереси людей, зміцнюють чи підривають підвалини існуючого суспільства, сприяють чи протидіють соціальному прогресу. Саме з огляду на соціальне значення дій людей суспільство регулює їхню поведінку за допомогою моральних відносин, висуває до них моральні вимоги, ставить перед ними визначені цілі, яких вони повинні досягти. Звідси й виникає у вчинках людей моральна цінність, яка відповідає моральним вимогам, являє собою добро.

Як підкреслює Д. А. Леонтьєв, поняття «цінності» можна зарахувати до трьох різних груп явищ і, відповідно, до трьох форм існування цінностей: суспільні цінності-ідеали, сформовані суспільною свідомістю в уявленні про досконалість у різних сферах життя; реальне втілення цих цінностей у дійсності; мотиваційні структури особистості, що стимулюють її до реального втілення в поведінці та діяльності суспільних ціннісних ідеалів [6, с. 37].

Морально-ціннісні орієнтації виникають і формуються в результаті взаємодії особистості з тими чи іншими сторонами дійсності, з системою знань, норм і спрямовані на перспективу, на визначення майбутньої лінії поведінки. І. Д. Бех підкреслює, що сучасне розуміння сутності морально-ціннісних орієнтацій ґрунтується на методологічному підході, який розглядає природу особистісної цінності як суб'єкт-об'єктне утворення, що належить одночасно і суб'єктові, й об'єктивному життєвому світу [3, с. 9].

Практична робота у школі свідчить, що педагогам не завжди вдається удосконалити гуманістичне спілкування між учнями, сформувані у дітей навички шанобливого ставлення один до одного. Ці навички спостерігаються лише у чітко визначених умовах, тільки щодо близьких чи при нагадуванні норм поведінки. Головна причина полягає у тому, що вчителі не знають педагогічних умов, ефективних шляхів та засобів удосконалення процесу формування у дітей навичок шанобливого ставлення [10, с. 18].

Формування морально-ціннісних орієнтацій у молодших школярів повинно супроводжуватися правилами культурної поведінки, з введенням в життя класу загальнолюдських моральних норм, основ взаємоповаги та шанобливості.

Б. О. Азова наголошує на тому, що для вироблення культурної поведінки потрібна систематична і цілеспрямована праця вчителя. Це означає, що всі форми і методи роботи, вся сукупність виховних заходів мають становити певну систему, відповідно до якої вирішуються завдання виховання.

Для вибору форм і методів виховання Б. О. Азова рекомендує підходити творчо, не боятись використовувати нові форми, невпинно шукати їх. «Універсальних методів не існує. Вдумливий і творчий підхід до вибору тих чи інших засобів і прийомів виховного впливу дасть змогу уникнути штампів, недопустимих і шкідливих у виховній роботі» [1, с. 17]. У своїй практиці вона вдавалася до різних форм роботи: використання художньої літератури, кіно і театру, проведення спеціальних класних зборів та бесід, практичних вправ, конкурсів тощо.

В. М. Горєєва стверджує, що важливим засобом вироблення культурної поведінки є вирішення школярами так званих моральних завдань, тобто осмислення ситуацій морального вибору, які виникають у житті й вимагають оцінки правил культури поведінки. Вирішення таких завдань треба пропонувати учням під час бесіди, виховної години, зборів колективу тощо. З цією метою можна використовувати конфліктні ситуації, які виникають у колективі

або висвітлюються в пресі, у художній літературі [5, с. 16].

С. Г. Мельничук, Т. Я. Довга наголошують на тому, що головний метод і засіб планомірного залучення дітей до занять з вироблення культурної поведінки – це спеціальні вправи, що супроводжуються позитивними переживаннями, емоціями, активним прагненням до правильно вчинку. Ці вправи як результат систематичних занять повинні включатись у повсякденне життя [8, с. 5].

У свій час Ш. О. Амонашвілі проводив у своєму класі уроки людяності, на яких діти вправлялися в морально-етичних, гуманних вчинках із застосуванням: уяви, коли дитина інсценує в уяві свою можливу поведінку в передбачуваній ситуації; рольової ігри, коли дитина чи група дітей моделюють можливу дійсність, розігруючи її, виконуючи різні ролі; реальної дійсності, коли діти поводяться так чи інакше в реальних умовах: у сім'ї, школі, на вулиці [2, с. 146].

Обов'язковою умовою формування гуманістичного спілкування молодших школярів має бути авторитет учителя, його позитивний приклад, єдині вимоги з боку усіх учителів, які передбачають повагу до особистості учня, до його гідності [1, с. 14].

Варто пам'ятати, що ефективність процесу виховання морально-ціннісних орієнтацій значною мірою залежить від сили і характеру впливу педагога на особистість дитини, від професійно-педагогічної підготовленості вчителя, його уміння користуватися широким арсеналом методів виховання, які А. С. Макаренко назвав «інструментом дотику до особистості» [7, с. 56].

Головне завдання формування гуманістичного спілкування школярів полягає в тому, щоб навчити їх обирати дійсні, справжні, а не помилкові цінності, тобто такі явища, вчинки, погляди і спосіб життя, що несуть у собі об'єктивну духовну чи фізичну користь для людини та прогресивного суспільства.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Досліджуючи проблему гуманістичного виховання, ми дійшли висновку, що формування гуманістичного спілкування молодших школярів неможливе без стійко вироблених у них морально-ціннісних орієнтацій. Ми з'ясували, що важливе місце у гуманістичному вихованні мають правила культурної поведінки, увагу яким вчитель повинен приділяти щодня. Також було визначено, що постать вчителя відіграє провідну роль у житті учнів, як позитивний приклад для навчання взаємоповаги, взаєморозуміння і шанобливості.

Лише постійна праця в учнівському колективі, спрямована на набуття навичок людяності, загальноприйнятих моральних норм, дасть змогу досягти позитивних результатів щодо формування у молодших школярів шанобливого ставлення один до одного.

Зазначена проблема буде вивчатися нами і надалі. Подальше дослідження буде спрямоване на сприяння уважнішої роботи вчителів та батьків у плані гуманістичного виховання, введення виховних заходів у школі на теми людяності та індивідуальної роботи з учнями.

Список використаних джерел:

1. Азова Б. О. З досвіду виховання в учнів навичок і звичок культурної поведінки / Б. О. Азова, С. Є. Крол. – К.: Рад. школа, 1962. – 75 с.
2. Амонашвили Ш. А. Как живете, дети? / Ш. А. Амонашвили. – М.: Просвещение, 1986. – 176 с.
3. Бех І. Д. Духовні цінності в розвитку особистості / І. Д. Бех // Педагогіка і психологія. – 1997. – № 1(14). – С. 124-129
2. Бех І. Д. Концепція виховання гуманістичних цінностей учнів. До факультативного курсу «Основи гуманістичної моралі» / І. Д. Бех, Н. І. Ганусенко, К. І. Чорна // Шкільний світ. – 2005. – № 45. – С. 4-11
3. Горєєва В. М. Виховання культури поведінки школярів / В. М. Горєєва. – К., 1983. – 47с.
4. Леонтьев Д. А. От социальных ценностей к личностным: социогенез и феноменология

- ценностей в регуляции деятельности / Д. А. Леонтьев // Вестник МГУ. Сер. 14. Психология. – 1996. – №4. – С. 35 - 44
5. Макаренко А.С. Методика організації виховного процесу / А. С. Макаренко // Твори в 7 т. Т. 5. – К.: Рад.школа, 1987. – 382 с.
 6. Мельничук С.Г. Виховання культури поведінки у молодших школярів / С. Г. Мельничук, Т. Я. Довга. – К., 1993. – 80 с.
 7. Сухомлинский В.А. Сердце отдаю детям / В.А. Сухомлинский. – К. : Радянська школа, 1984. – 288 с.
 8. Чорна О. Педагогічні умови формування у молодших школярів шанобливого ставлення до людей / О. Чорна // Рідна школа. – 2006. – №4. – С. 18 – 20

REFERENCES TRANSLATED AND TRANSLITERATED

1. Azova B.O. Z dosvidu vykhovannia v uchniv navychok i zvyчок kulturnoi povedinky / B.O. Azova, S.Ye. Krol. – К.: Rad. Shkola, 1962. – 75 s. (in Ukrainian)
2. Amonashvili Sh.A. Kak zhivete, deti? / Sh.A. Amonashvili. – М.: Prosveshhenie, 1986. – 176 s. (in Russian)
3. Bekh I.D. Dukhovni tsinnosti v rozvytku osobystosti / I.D. Bekh // Pedagogika i psykholohiia. – 1997. – № 1(14). – S. 124 -129 (in Ukrainian)
4. Bekh I.D. Kontsepsiia vykhovannia humanistychnykh tsinnosti uchniv. Do fakultatyvnoho kursu «Osnovy humanistychnoi morali» / I.D. Bekh, N.Yi. Hanusenko, K.I. Chorna // Shkilnyi svit. – 2005. – № 45. – S. 4 -11 (in Ukrainian)
5. Horeieva V.M. Vykhovannia kultury povedinky shkoliariv / V.M. Horeieva. – К., 1983. – 47s. (in Ukrainian)
6. Leont'ev D.A. Ot social'nyh cennostej k lichnostnym: sociogenez i fenomenologija cennostej v reguljacii dejatel'nosti / D.A. Leont'ev // Vestnik MGU. Ser. 14. Psihologija. – 1996. – № 4. – S. 35 – 44 (in Russian)
7. Makarenko A.S. Metodyka orhanizatsii vykhovnoho protsesu / A.S. Makarenko // Tvory v 7 t. Т. 5. – К.: Rad.shkola, 1987. – 382 s. (in Ukrainian)
8. Melnychuk S.H. Vykhovannia kultury povedinky u molodshykh shkoliariv / S.H. Melnychuk, T.Ya. Dovha. – К., 1993. – 80 s. (in Ukrainian)
9. Suhomlinskij V.A. Serdce otdaju detjam / V.A. Suhomlinskij. – К. : Radjans'ka shkola, 1984. – 288 s.
10. Chorna O. Pedagogichni umovy formuvannia u molodshykh shkoliariv shanoblyvoho stavlennia do liudei / O. Chorna // Ridna shkola. – 2006. – № 4. – S. 18 - 20

Аннотация. В статье рассматриваются взгляды известных педагогов и психологов по формированию гуманистических взаимоотношений младших школьников. Обосновывается роль гуманистического воспитания в процессе обучения и развития личности ученика. Освещаются особенности выработки морально-ценностных ориентаций у младших школьников и их место в формировании гуманистического общения учеников. Показана важность введения правил культурного поведения в школе и педагогические условия для их реализации. Также в статье выявлена роль авторитета и положительного примера педагога в процессе гуманистического воспитания младших школьников.

Ключевые слова: морально-ценностные ориентации, гуманистическое общение, гуманистическое воспитание, младшие школьники.

Summary. The article reviews the views of famous educators and psychologists on the formation of humanistic relationship of junior pupils. It is analyzed the state of the science of psychology pedagogical literature on the problem of humanistic education of young generation in the Ukrainian society. The article substantiates the role of humanistic education in the training and development of the personality of a pupil. The importance of moral values in the society and the

features of the forming moral value orientations in junior pupils and their role in development of humanistic communication of pupils are given. In the article the importance of the introduction the rules of cultural behavior in school and pedagogical conditions for their realizations, the ways and methods of developing cultural behavior of junior pupils are grounded. The main attention is given to the role of teacher's authority and teacher's positive example in the process of humanistic education in junior pupils. It is approved that the effectiveness of upbringing moral values in junior pupils depends on the strength of character and influence of the teacher on the child's personality; humanistic communication is impossible without a clear assertion of moral values.

Key words: moral values, humanistic communication, humanistic education, junior pupils.

Стаття надійшла до редакції 25.03.2015